

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Одеська
політехніка» Міністерства освіти і науки
України за спеціальністю 281 «Публічне
управління та адміністрування»
доктору наук з державного управління,
професору
Колісніченко Н. М.

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора наук з державного управління, професора, заслуженого працівника освіти України Лопушинського Івана Петровича на дисертацію Пушкарєнка Сергія Олеговича «Інституційний механізм захисту прав людини в системі публічного управління», подану до захисту в спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» для присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, темами

Дослідження інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління є надзвичайно актуальним у сучасних умовах розвитку демократичного суспільства. Захист прав людини є одним із пріоритетних напрямків державної політики України, що особливо важливо в умовах європейської інтеграції та внутрішніх реформ, спрямованих на зміцнення правових інститутів і вдосконалення механізмів реалізації та захисту основних прав і свобод громадян.

Права людини постають фундаментальною цінністю будь-якої демократичної держави, а їх захист є важливим індикатором ефективності системи публічного управління. Інституційний механізм, що охоплює діяльність державних органів, громадянського суспільства, міжнародних організацій та правозахисних структур, відіграє ключову роль у забезпеченні дотримання прав людини на національному та міжнародному рівнях.

В останні роки особливої уваги набувають питання гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері прав людини, а також запровадження ефективних механізмів захисту прав людини в умовах кризових ситуацій, зокрема воєнного стану та внутрішніх суспільних конфліктів. У зв'язку з цим постає потреба в усебічному дослідженні інституційних засад функціонування системи захисту прав людини в Україні, аналізі її сильних та слабких сторін, а також формулюванні конкретних пропозицій щодо її вдосконалення.

Дисертаційна робота С. О. Пушкаренка є важливим внеском у розвиток науки публічного управління, оскільки її спрямовано на комплексне дослідження проблематики інституційного механізму захисту прав людини, а також на розроблення пропозицій щодо вдосконалення функціонування відповідних інституцій в умовах сучасних викликів.

Значущість обраної тематики дисертаційного дослідження підтверджується й тим, що в сучасній науці відсутній єдиний підхід до визначення оптимальної моделі інституційного механізму захисту прав людини. Попри те, що існує значна кількість досліджень у сфері правозахисної діяльності, питання координації між державними та недержавними інститутами у сфері захисту прав людини потребують додаткового опрацювання та концептуалізації.

Крім того, варто зазначити, що проблема захисту прав людини є ключовою для міжнародної правової системи, і багато міжнародних організацій, зокрема ООН, Рада Європи, ОБСЄ та інші, надають значної уваги цій тематиці. Україна як держава, що взяла курс на європейську інтеграцію, зобов'язана адаптувати свої правові та інституційні механізми відповідно до міжнародних стандартів.

Дисертаційне дослідження С. О. Пушкаренка є, безперечно, актуальним та соціально значущим, оскільки його результати спрямовано на вирішення конкретних проблем, пов'язаних із удосконаленням інституційного механізму захисту прав людини в Україні. Робота має теоретичну та практичну цінність, оскільки запропоновані автором висновки та рекомендації можуть бути використані для розроблення державних програм у сфері правозахисної діяльності, а також при вдосконаленні правового забезпечення діяльності відповідних інституцій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У вступі до дисертації С. О. Пушкаренка чітко окреслено актуальність дослідження, що зумовлене потребою вдосконалення інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління. Автор логічно обґрунтовує потребу дослідження з огляду на сучасні суспільно-політичні виклики та міжнародні зобов'язання України у сфері прав людини.

Мета дослідження, визначена в дисертаційній роботі, повністю відповідає сучасним науковим підходам до проблематики захисту прав людини в умовах трансформаційних процесів державного управління. Це зумовило відповідну структуру дисертації, застосування різних методологічних підходів, а також використання комплексу загальнотеоретичних і спеціальних методів наукового дослідження.

Об'єкт та предмет дослідження автором сформульовано чітко, вони відповідають меті та завданням роботи, що забезпечує логічну цілісність наукового дослідження. Визначені автором завдання дисертації сприяють комплексному та міждисциплінарному підходу до вивчення інституційного

механізму захисту прав людини, що підтверджує ґрунтовність наукового пошуку та системність дослідження.

Аналіз змісту дисертації дає підстави зробити висновок про те, що автором виконано всі поставлені завдання, а висновки та рекомендації логічно випливають із проведеного дослідження.

Перший розділ присвячено теоретико-методологічним засадам інституційного механізму захисту прав людини. Автор розкриває основні підходи до розуміння прав людини в контексті публічного управління, аналізує концепції державної політики у цій сфері та обґрунтовує роль інституційного механізму в системі забезпечення прав і свобод громадян. У дисертації аргументовано, що інституційний механізм захисту прав людини є складною багаторівневою системою, яка включає державні органи, міжнародні структури, громадянське суспільство та правозахисні організації.

Другий розділ містить детальний аналіз чинного нормативно-правового забезпечення інституційного механізму захисту прав людини в Україні, особливостей функціонування відповідних інституцій та їх взаємодії. Розглянуто питання правового регулювання діяльності державних і недержавних інституцій у сфері прав людини, визначено їх функціональні особливості та підходи до оцінки ефективності діяльності. Особлива увага надається проблемам реалізації правозахисних функцій у контексті сучасних викликів, зокрема реформуванню державного управління, інтеграції в європейський правовий простір та впровадженню міжнародних стандартів у національну практику.

Третій розділ присвячено перспективам удосконалення інституційного механізму захисту прав людини в Україні, аналізу світового досвіду та можливостям його адаптації в умовах національної правової системи. Автор досліджує зарубіжні моделі організації механізмів захисту прав людини, зокрема в країнах ЄС, США та міжнародних організаціях. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про потребу запровадження в Україні нових механізмів моніторингу дотримання прав людини, зміцнення незалежності національних правозахисних органів, підвищення рівня прозорості та підзвітності державних інституцій у сфері захисту прав людини.

Дисертант також розглядає питання фінансування механізмів захисту прав людини, що є важливим аспектом ефективного функціонування правозахисних структур. Автор обґрунтовує потребу створення стійкої системи фінансової підтримки діяльності відповідних інституцій та розширення міжнародного співробітництва в цьому напрямку.

Важливим аспектом роботи є ґрунтовний аналіз проблемних питань у сфері реалізації прав людини в Україні. Автор виокремлює основні недоліки чинної системи публічного управління у сфері захисту прав людини, зокрема недостатню координацію між державними органами, низький рівень імплементації міжнародних стандартів та обмеженість механізмів контролю за дотриманням прав і свобод громадян.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, є обґрунтованими та логічними, вони базуються на аналізі широкого кола наукових джерел, правових актів, міжнародних документів, емпіричних даних. Автор використовує сучасні методологічні підходи, серед яких порівняльно-правовий, системний аналіз, структурно-функціональний підхід, що дозволяє всебічно розкрити об'єкт дослідження.

Дисертація містить значну кількість посилань на наукові праці українських та зарубіжних вчених, що підтверджує високий рівень її наукової достовірності. Список використаних джерел містить понад 250 найменувань, серед яких нормативно-правові акти, міжнародні документи, монографії, статті у фахових виданнях.

Результати дисертаційного дослідження апробовано на наукових конференціях, що свідчить про їх практичну значущість та наукову цінність. Отримані результати може бути використано в нормотворчій діяльності, удосконаленні механізмів державної політики у сфері прав людини, розробленні освітніх програм для підготовки фахівців у сфері публічного управління.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації С. О. Пушкаренка, є належно обґрунтованими, віддзеркалюють сучасні тенденції у сфері захисту прав людини, а також містять пропозиції, що мають практичне значення для реформування системи публічного управління в Україні.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів

Дисертаційна робота С. О. Пушкаренка є результатом вагомого наукового дослідження, спрямованого на обґрунтування інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління. Автор проводить комплексний аналіз основних теоретичних підходів до проблематики, розглядає чинні правові механізми та пропонує власне бачення шляхів їх удосконалення.

Наукова новизна отриманих С. О. Пушкаренком результатів підтверджується тим, що це одне із перших у науці публічного управління дисертаційних досліджень, у якому створено концептуальну модель модернізації інституційного механізму захисту прав людини в Україні з урахуванням сучасних викликів та міжнародних стандартів. Дослідження поєднує теоретичні аспекти публічного управління та практичні механізми реалізації правозахисної діяльності, що робить його особливо цінним у контексті розбудови ефективної системи державного управління.

Відповідно до результатів, отриманих у процесі дослідження, сформульовано низку теоретичних положень і висновків, зокрема:

Вперше:

- обґрунтовано ключові напрямки вдосконалення інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління України в сучасних умовах, а саме: забезпечення незалежності органів публічної влади до повноважень яких віднесено захист прав людини; формування належної

внутрішньої організації органів публічної влади відповідальних за захист прав людини; наявність достатнього фінансування органів публічної влади до повноважень яких віднесено захист прав людини;

Удосконалено:

- концептуальні положення щодо розуміння методології досліджень інституційного механізму захисту прав людини, зокрема сформульовано авторську дефініцію «інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління» як цілісної організаційно-функціональної системи органів державної влади, місцевого самоврядування та інших суб'єктів, задіяних у процесі формування та реалізації державної політики у сфері захисту прав людини, діяльність яких має нормативне підґрунтя й скерованість на виконання функцій держави щодо утвердження й забезпечення прав людини шляхом використання засобів та прийомів, спрямованих на попередження/припинення незаконного посягання на права людини, а також поновлення останніх у разі їх порушення;

- теоретико-правові підходи щодо розуміння форм практичної діяльності системи суб'єктів публічного управління у сфері захисту прав людини зумовлені широким спектром їх повноважень, а саме контроль за дотриманням прав людини; усунення порушень прав людини; попередження порушень прав людини; інформаційно-просвітницька діяльність та міжсуб'єктна співпраця;

- теоретичні положення про класифікаційний поділ гарантій реалізації інституційного механізму захисту прав людини, зокрема в системі публічного управління, на підставі характеру суспільних відносин, й виокремлено з його допомогою політичні, економічні, юридичні та світоглядно-ціннісні гарантії;

Дістали подальшого розвитку:

- концептуальні положення щодо основних напрямків політики та дій ЄС у сфері прав людини (просування прав людини в усьому світі та захист основних прав людини для громадян ЄС), а також щодо європейських стандартів функціонування інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління, які включають як загальні засади практичної діяльності щодо захисту прав громадян, так і функціональну специфіку створення та функціонування профільних органів публічної влади;

- визначення ознак гарантій інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління: підтвердження намірів держави щодо забезпечення прав людини як ключової цінності її існування; сутністю є поєднання організаційно-владних дій та індивідуально-вольових щодо формування умов та засобів для підтримання достатнього рівня для результативної практичної діяльності посадових осіб; віддзеркалюються в нормативно-правових актах, у яких визначено економічні, політичні та ідеологічні, юридичні напрямки діяльності держави, що здійснюють безпосередній вплив на захист прав людини;

- наукові уявлення щодо тенденцій трансформації інституційного механізму захисту прав людини в системі публічного управління в Україні, зокрема, щодо зміни підходу до розуміння захисту прав людини в проактивному

контексті; трансформація ролі та функцій інституцій захисту прав людини шляхом розвитку нових суб'єктів та механізмів для їх діяльності з метою забезпечення більш ефективного та комплексного захисту прав окремих категорій населення; зміна підходу до взаємодії між інституціями захисту прав людини та органами публічного управління в напрямку посиленої координації; напрацювання та впровадження нових інструментів в діяльності органів публічної влади для захисту прав людини, таких як електронні сервіси та онлайн-платформи.

Вагомим науковим здобутком дисертанта є комплексний аналіз правових механізмів захисту прав людини та їх адаптація до сучасних суспільних викликів. Особливо цінними є пропозиції щодо вдосконалення правозахисного законодавства, що можуть бути використані в процесі розроблення державних програм і реформ у сфері захисту прав людини.

Проведений аналіз дисертаційного дослідження дає підстави для висновку, що основні наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації С. О. Пушкаренка, є обґрунтованими та мають високу наукову достовірність. Висновки та пропозиції дисертанта викладено чітко, логічно та змістовно.

Наукову новизну дослідження дисертантом сформульовано самостійно, вона має належний рівень обґрунтованості, що підтверджується широким використанням міжнародного досвіду, аналізом законодавчих ініціатив та практичними підходами до вдосконалення механізмів захисту прав людини в системі публічного управління.

Достовірність результатів і практична значущість результатів дослідження

Достовірність результатів дисертаційного дослідження С. О. Пушкаренка підтверджується їх практичним упровадженням у діяльність органів публічної влади, що засвідчено відповідними офіційними довідками. Запропоновані автором концептуальні підходи щодо вдосконалення інституційного механізму захисту прав людини віднайшли своє віддзеркалення в правозахисній діяльності державних і недержавних інституцій, що свідчить про практичну значущість дослідження.

Теоретичні положення, узагальнення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані:

- *у науково-дослідній сфері* – при проведенні дальших теоретичних досліджень у галузі публічного управління, зокрема щодо інституційного забезпечення прав людини в умовах адміністративних реформ та інтеграції України до європейського правового простору;
- *у правотворчій діяльності* – для вдосконалення чинного законодавства України у сфері захисту прав людини, розроблення нових правових актів щодо координації діяльності правозахисних органів, визначення нових механізмів правового моніторингу та контролю за дотриманням прав людини;

– у навчально-методичній роботі – при розробленні навчальних дисциплін за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», зокрема в курсах, пов’язаних із правозахисною діяльністю, правами людини та інституційним механізмом їх забезпечення;

– у правозастосовній діяльності – як методична база для працівників органів публічного управління, правозахисних організацій та інститутів громадянського суспільства, що займаються реалізацією державної політики у сфері захисту прав людини.

Результати дисертаційного дослідження підтверджують ефективність запропонованої автором концепції вдосконалення інституційного механізму захисту прав людини, а також аргументованість розроблених рекомендацій щодо підвищення рівня координації діяльності органів публічного управління у сфері правозахисної діяльності. Запропоновані заходи спрямовано на усунення правових прогалин у чинному законодавстві, забезпечення відповідності національного правозахисного механізму міжнародним стандартам та розширення можливостей залучення громадянського суспільства до процесу контролю за дотриманням прав людини.

Отримані результати можуть бути використані як основа для дальшого розвитку концепції публічного управління у сфері захисту прав людини та вдосконалення державної політики в цій сфері. Дисертант також пропонує низку інструментів для поліпшення ефективності правозахисної діяльності, серед яких цифровізація правозахисних процесів, розширення електронних платформ моніторингу прав людини та запровадження нових механізмів звітності й оцінки ефективності діяльності правозахисних установ.

Практична значущість отриманих результатів дисертаційного дослідження С. О. Пушкаренка підтверджується тим, що основні теоретичні положення та висновки дослідження подано у вигляді конкретних пропозицій, які можуть бути успішно використані в правотворчій, управлінській та правозастосовній діяльності органів публічного управління. Запропоновані автором рекомендації щодо оптимізації інституційного механізму захисту прав людини сприятимуть підвищенню ефективності правозахисної політики в Україні, зміцненню демократичних інститутів та формуванню більш відкритої, прозорої та підзвітної системи публічного управління.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях

Висновки та основні положення дисертаційного дослідження висвітлено в шести наукових статтях, у тому числі п’яти в наукових фахових виданнях України та однієї публікації за кордоном, а також у трьох тезах виступів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Опубліковані праці містять викладення ключових наукових положень дисертації, що становлять її наукову новизну та винесені на захист. У статтях висвітлено концептуальні підходи до інституційного механізму захисту прав

людини в системі публічного управління, обґрунтовано потребу реформування нормативно-правового забезпечення цієї сфери, розглянуто питання взаємодії державних органів та громадянського суспільства в правозахисній діяльності. Окремі публікації присвячено аналізу зарубіжного досвіду організації правозахисної діяльності, що підтверджує глибину наукового пошуку та міждисциплінарний підхід автора.

Кількість, обсяг і зміст опублікованих праць повністю відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Детальний аналіз поданого рукопису дисертації та наукових публікацій засвідчує їх повну відповідність. Наукові положення, сформульовані в дисертації, віднаходять віддзеркалення в опублікованих працях, що забезпечує високий рівень апробації результатів дослідження та підтверджує їх наукову значущість.

Зауваження щодо змісту дисертації

Дисертаційне дослідження виконано на високому науково-теоретичному рівні, що свідчить про компетентність дисертанта та його глибоке розуміння проблематики інституційного механізму захисту прав людини. Робота вирізняється актуальністю, системним підходом до аналізу правозахисної діяльності, використанням сучасних методів дослідження та глибоким розглядом нормативно-правових аспектів.

Водночас, критичний аналіз є невід'ємним складником наукової дискусії, що сприяє дальшому вдосконаленню наукового дослідження. У зв'язку з цим варто висловити декілька зауважень, що стосуються окремих положень дисертації.

1. Як нам видається, методологічна частина дослідження потребує додаткового уточнення. У дисертації розглянуто методологічні підходи до вивчення інституційного механізму захисту прав людини, однак системний метод, що є важливим для такого роду досліджень, подано у вузькому розумінні. Його евристичний потенціал виходить за межі окреслених автором аспектів, що потребує глибшого аналізу. Крім того, у деяких випадках більш доречним було б використання терміну «підхід» замість «метод», що відбиває ширший методологічний контекст дослідження.

2. Автор надає значної уваги аналізу правозахисних інституцій в Україні, однак окремі положення щодо функціонування Національної поліції, прокуратури та судової системи в контексті захисту прав людини потребують більш детального розкриття. На нашу думку, було б доцільно розглянути специфічні функції цих органів та їх взаємодію в межах інституційного механізму правозахисту.

3. Питання міжнародного досвіду організації механізмів захисту прав людини в різних країнах заслуговує на дальший розвиток. Автор здійснив глибокий аналіз міжнародної практики, проте для більшої наочності та ефективності порівняльного аналізу, як нам видається, було б корисно подати у вигляді таблиці основні особливості інституційного механізму правозахисту в різних країнах, їх переваги та недоліки, а також потенційні можливості адаптації до українських реалій.

4. На нашу думку, аналіз правового забезпечення діяльності правозахисних органів не містить достатньої уваги до проблематики їх фінансування. Попри важливість розгляду фінансового складника функціонування інституційного механізму захисту прав людини, у роботі це питання висвітлено лише поверхово. Гадаємо, що здобувачеві варто було б запропонувати конкретні моделі фінансування таких органів із використанням міжнародної практики.

5. Оцінку ефективності діяльності правозахисних органів автором здійснено на основі загальних критеріїв, що потребує дальшого уточнення. Здобувач пропонує низку показників для оцінювання ефективності діяльності інституційного механізму захисту прав людини, проте їх перелік не є вичерпним. На нашу думку, варто було б більш детально розглянути питання розроблення індикаторів оцінки ефективності, зокрема показників якості надання правозахисних послуг, рівня довіри громадян до інституцій, а також міжнародних рейтингів у сфері прав людини.

Водночас зазначені зауваження мають здебільшого дискусійний та рекомендаційний характер. Вони не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, а лише визначають перспективні напрямки дальшої наукової роботи у сфері вдосконалення інституційного механізму захисту прав людини в Україні.

Загальний висновок

Попри окремі недоліки та дискусійні положення, що істотно не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, можна зробити висновок, що дисертація Пушкаренка Сергія Олеговича «Інституційний механізм захисту прав людини в системі публічного управління» є завершеним науковим дослідженням.

Тема дисертації є надзвичайно актуальною, оскільки захист прав людини є основоположним завданням державної політики в умовах демократичної трансформації України та її інтеграції до європейського правового простору. Отримані в дисертації наукові результати вирішують важливе завдання – обґрунтування теоретичних і методологічних засад інституційного механізму захисту прав людини, аналіз його сучасного стану та розроблення практичних рекомендацій щодо його вдосконалення.

Основні результати дослідження повною мірою віддзеркалено в опублікованих працях автора, що свідчить про достатню апробацію наукових положень та підтверджує їх наукову і практичну цінність. Висновки дисертації є

логічними та ґрунтуються на доказових матеріалах, отриманих під час дослідження. Запропоновані автором підходи мають вагоме теоретичне та прикладне значення і можуть бути використані у сфері правозахисної діяльності, державного управління, а також у дальших наукових дослідженнях.

Мова дисертації є академічною, чіткою та точною, що відповідає науковим стандартам і забезпечує належну передачу змісту дослідження. Дисертаційна робота має чітку структуру, де кожен розділ відповідає певному аспекту досліджуваної проблематики, містить вступ, теоретичний аналіз, обґрунтування отриманих результатів та висновки. Така побудова роботи дозволяє легко орієнтуватися в матеріалі та засвоювати ключові положення дослідження.

Висновки дисертації базуються на аргументованих доказових фактах, отриманих у процесі наукового аналізу. Вони чітко формулюють основні результати дослідження, що підтверджує досягнення поставлених цілей і завдань. Запропоновані в дисертації рекомендації мають практичну значущість та можуть бути використані в нормотворчій діяльності, удосконаленні державної політики у сфері прав людини, розробленні освітніх програм та в управлінській практиці.

Загалом, проведене дослідження та подані результати в дисертації відповідають вимогам, що висуваються до наукових і науково-дослідних робіт, та мають значну наукову і практичну цінність.

Отже, за рівнем актуальності, постановкою завдань, новизною, обґрунтованістю висновків і практичною значущістю отриманих результатів дисертаційна робота Пушкаренка Сергія Олеговича відповідає вимогам, сформульованим у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Таким чином, дисертант Пушкаренко Сергій Олегович заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри публічного управління
та адміністрування Івано-Франківського
національного технічного університету нафти і газу,
доктор наук з державного управління,
професор, заслужений працівник освіти України

Іван ЛОПУШИНСЬКИЙ

«03» березня 2025 р.